

A FILMINTÉZET MÚLTJÁRÓL – MÁSKÉPPEN

Összeállította: Császár Miklósné

Előszó

Remélhetőleg ki fog derülni, hogy milyen okból vállalom ennek a dolgozatnak a megírását és nyilvánosságra hozatalát. Figyelembe véve, hogy a most már ötvenhat éves Intézetről egyetlen összefoglaló, mindent felölelő írásmű sem jelent meg. Ez több szempontból is fontos lenne. Egyrészt nyilvánvaló: megváltozott az Intézet státusza. Ezt jelzi az eléggé szerencsétlenül kiválasztott új név is. Másodsor pedig mindazok, akik a kezdetektől ott voltak, és részt vettek ennek az intézménynek a létrehozásában, kialakításában – még emlékeznek, de idős emberek, s nem valószínű, hogy pár év múlva ezt még meg tudják tenni. A harmadik szempont az, hogy azok a kéziratok illetve kiadványok, melyek ebben az ügyben megjelentek az Intézetről, például a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum huszonöt éves jubileumára, 1982-ben megjelent kiadvány ugyan nem érdektelen – rövidke, és tulajdonképpen éppen az intézmény kialakulását nem taglalják.

Az Intézet múltjának feldolgozását Kőhádi Zsolt nagyon alaposan, rengeteg adattal megírta, ennek megjelentetése, nem tudom mi okból, de nem történt meg, csupán az Intézet kéziratárában olvasható az anyag. Csak egy nem túl részletes kiadvány jelent meg helyette az ötvenéves jubileumra. Ezek az anyagok kizárólag a szellemi műhelymunkáról szólnak, s csak vázlatosan érintik a gyűjtemény vonatkozását. Ezekből nem tudjuk meg, hogy tulajdonképpen hogyan jött létre az Intézet. Pedig ez érdekes történet és korszakos jelentőségű.

Az 1957-es évben megalakult Intézet az akkori történelmi és kulturális helyzetre igen jellemző módon jött létre. Különös tekintettel arra, hogy mindegyik, az évfordulók során kiadott történeti leírásban az alapítás körülményei és a gazdasági alap megvalósítása nem szerepel. A gazdasági alapok megléte nélkül az Intézet nem jöhetett volna létre. Szükségesnek tartom tehát azt, hogy a kezdetektől, beleértve a megalakulást és az egész Intézet megszervezését, megírjam ennek a történetét.

Ami kimaradt – avagy egy kicsit másképpen nézve (2013-ban)

Az eddig megjelent évfordulós kiadványok nem mutatják be, és nem tükrözik vissza azt a hihetetlen küzdelmet, ami az Intézet megalakulásával együtt járt.

1957 elején egy új kulturális intézmény megalakulása nagy nehézségekbe ütközött. Központi támogatásra nemigen lehetett számítani, ezért mindenekelőtt a gazdasági alapot kellett megteremteni, illetve az elhelyezést biztosítani, nemcsak a személyek, hanem a majdani összegyűjtendő filmeknek, ráadásul az életveszélyes nitrófilmek számára is. A megjelent történeti visszaemlékezések egyáltalán nem, vagy csak nagyon kevésbé foglalkoztak azzal a sziszifuszi feladatnak a teljesítésével, ami az Intézet megalakulásával együtt járt. Ha valaki ezeket a

kiadványokat lapozgatja és olvassa, úgy tűnhet számára, mintha az elméleti és tudományos munkán kívül simán ment volna minden.

A teljes történeti leíráshoz hozzá tartozna: 1. a megalakulás, 2. az elhelyezés, 3. az Intézet gazdasági alapjainak előteremtése. A különféle gyűjtemények (film, sajtó, plakát, könyvek) megalapozása; a könyvkiadás, egyáltalán a kiadványok (jelesül a *Filmkultúra* megszervezése); az önálló filmszínház és filmklub-mozgalom fenntartása, működtetése.

Az Intézet megalakulásának előzményei

1949-ben Balázs Béla Hont Ferencsel (megalakuláskor az Intézet igazgatója) megálmodta a Magyar Filmtudományi Intézetet. Balázs Béla pontosan kidolgozta a Filmtudományi Intézet szervezetét és feladatkörét. 1949 májusában bekövetkezett halálakor azonban sem a gazdasági, sem a politikai helyzet nem volt olyan, hogy egy ilyen intézmény létrejöttét elősegítse. Balázs terve csak 1957-ben válhatott valóra.

Hogyan történt végül is olyan gyorsan, szinte rapid módon az Intézet megalakulása? Ezt megelőzte az, hogy 1956 nyarán a Filmarchívumok Nemzetközi Szövetségének (FIAF) tagja lettünk. Ez a Szövetség ekkor már régen működött. Elsősorban az európai országokra vonatkozóan tartottak kapcsolatot, az akkor még meg nem alakult Intézettel. Hont Ferencet 1956-ban meghívták a kongresszusukra. Az ő munkálkodása, szervezőkészsége nyomán alakult meg, egyelőre egy társintézmény, a Színházi Intézet keretein belül. Azért kötötték a Színházi Intézethez, mert ez már egy működő, megalakult intézmény volt. Hont Ferenc tehát nekilátott az újonnan alakult Művelődési Minisztérium megbízásából az Intézet megszervezéséhez.

1957 elején a Művelődési Minisztérium Film-főigazgatóságán és a Filmgyárban dolgozó néhány munkatársat is megkértek a részvételre. Első ténykedésként 1957. február 7-én megnyitottuk a Filmmúzeumot. Ezt megelőzte FÖMO igazgatójának és Hont Ferencnek a megállapodása, miszerint az Intézet gazdasági alapjául szolgáló Ady mozi bérbe adják nekünk. A Filmmúzeum megnyitása, mint az Intézet gazdasági alapja, elsőrendű feladat volt.

Mivel korábban a Filmarchívumok Nemzetközi Szövetségének tagja lettünk, lehetőségünk nyílt arra, hogy – az alapszabály értelmében – a Filmarchívumban őrzött, de nyilvános terjesztési joggal nem rendelkező filmeket, vagy a csereképpen megkapott kópiákat saját hasznunkra a Filmmúzeumban levetítsük. Így az akkori Tanács körúton lévő Ady mozi átadása folytán az Intézet fenntartásának alapja biztosítottnak látszott.

A gyűjtemény

Természetes volt, hogy az Intézet gazdasági alapjait le kellett rakni, de emellett tudomásul kellett venni, hogy az Intézet elsősorban a filmgyűjtemény őrzése és gazdagítása miatt jött létre. Addig részben a rendezetlen helyzet és a korszerű tároló helyiségek hiánya miatt a legkülönbözőbb helyeken raktározták a régi (magyar és külföldi) filmeket. Rengeteg kópiát tároltak a MOKÉP

Kőbányai úti raktárában, ezek főleg régi magyar, nitró alapanyagú filmek voltak. Jelentős részük még dobozokban sem volt. Filmek voltak még a Dokumentum-stúdióban, az ún. hordó-hitelesítőben, a Könyves Kálmán körúton is. Ezen kívül volt egy jelentős raktár a MAFILM Pasaréti úti telepén.

Legfontosabb feladatnak számított tehát a filmek számbavétele. Így indult meg a Filmarchívum gyűjtőmunkája.

Ezekben a munkálatokban jelentős segítséget nyújtott Lajta Andor (tapasztalt és tekintélyes filmes újságíró lévén sok ismerettel rendelkezett a múltról) és az ugyancsak régi szakember, Pártos József is.

Az összegyűjtött filmanyagoknál elsőrendű szempont volt azok leltározása, számba vétele, majdan az elhelyezése. Az elhelyezést megnehezítette a tény, hogy a filmanyag jelentős része – mint már jeleztük –, nitró alapanyagú volt.

A sokrétű, szerteágazó munka mellett azt is meg kellett szervezni, hogy az újonnan megalakult intézmény szükséges irodáinak megfelelő helyet, épületet találjunk.

Kezdetben a Kulturális Intézet Dorottya utcai székházában, átmeneti megoldásként, néhány szobát kaptunk. Itt megkezdődhetett a munka, de gondoskodni kellett arról, hogy az egyre bővülő szakmai feladatok megoldásához megfelelő nagyságú irodáink legyenek.

Hont Ferenc jó kapcsolatai révén megkaptuk az akkori Népstadion út 97. szám alatti csodálatos palotát, amely küllemében is megfelelő helyet biztosított az irodák számára, valamint az utóbb Filmtudományi Intézetté vált intézmény könyvtárának. Itt kellett létesíteni a későbbiekben egy vetítőhelyiséget is. Korábban ez a Színház- és Filmművészeti Főiskola kollégiuma volt. Természetesen rendbe kellett hozni ahhoz, hogy a beköltözés 1957 szeptemberében megtörténhessen. Az épület rendbe hozását minisztériumi segítséggel végeztük el. Ekkor már kaptunk erre állami támogatást.

A legsürgetőbb feladat az volt, hogy a különböző helyeken lévő filmeket összegyűjtsük, mennyiségét és minőségét felmérjük, és a kópiák számára megfelelő tárolóhelyet teremtsünk. Ez azért is különleges feladat volt, mert – ismétljük – a filmanyag nagy része nitró alapanyagú, tehát nagyon tűzveszélyesnek számított.

A filmek összegyűjtése után olyan lehetőségről is gondoskodni kellett, hogy a filmanyagok elhelyezésén túl, azok szakszerű kezelését, leltározását, feldolgozását garantáljuk, különleges biztonsági körülmények között. Legcélszerűbbnek az mutatkozott, hogy az akkor épülő Filmlaboratórium telephelyén, a minisztérium segítségével egy úgynevezett nitró-raktárba helyezzük el a gyúlékony kópiákat.

A Labor megépülése után végre birtokba vehettük az itt létrehozott raktárt, és különleges

biztonsági körülmények között kezeltük, ellenőriztük, szellőztettük, javítottuk a begyűjtött filmeket. Az itt lévő boksok hűtöttek, klimatizáltak voltak, a tűzvédelem és a tartósság megnyugtatóan biztosítva lett. Ebben az épületben – amely a mai napig üzemel, de sajnos már nem az Intézet keretein belül – helyeztük el a kezelő-helyiségeket, és itt oldottuk meg a forgalmazási, azaz a kölcsönzési feladatokat is.

Nyilvánvaló volt, hogy ez csak átmeneti megoldásként szerepel. A rengeteg filmanyag, melyeket összegyűjtöttünk az évtizedek alatt, és a nitrótól elkülönített tárolást igénylő új, ún. biztonsági filmszalagok itt nem fértek el. Tervbe kellett venni egy új archívum építését, ahol az egyre gyarapodó filmanyagot még modernebb raktárakban tudjuk majd elhelyezni.

Az összegyűjtött anyagok leltározásán kívül el kellett kezdeni azokat rendszerbe szedni, tartalmilag is feldolgozni, vagyis tudományos munkát végezni. Ebben nagy segítséget jelentett a Filmarchívumok Nemzetközi Szövetségének útmutatása és anyagainak megismerése. Így létrejött egy jól számozott raktári nyilvántartás, valamint a filmenkénti alapkartonok elkészítése és a filmekről készült dossziék összerakása, melyekben az egyes filmekre vonatkozó valamennyi anyagot össze lehetett gyűjteni és katalogizálni. A rengeteg feladat elvégzése természetesen igen hosszú ideig tartott, mert ezzel párhuzamosan a filmek állagát is meg kellett vizsgálni, adott esetben ki kellett javítani. Erre szolgált a laboratórium területén lévő ún. nitro-raktár javító helyiségeinek felszerelése. A későbbiekben pedig már tervbe kellett venni egy új raktár építését is.

A gyűjtés utáni leltározás során kiderült, hogy mekkora az állomány mennyisége. A legsürgetőbb feladatok teljesítésével, miszerint összegyűjtöttük az országban lévő filmeket, tulajdonképp megvalósítottuk az Intézet küldetését – mondhatni ekkor váltunk közgyűjteménnyé. Kezdődhetett egy-egy adott esetben – elsősorban a Filmmúzeum miatt is – a külföldi archívumokkal történő csere. Elkezdtük továbbá a Magyarországon és magánkézben lévő filmek begyűjtését, több esetben vásárlással. Igyekeztünk tehát a lehető legteljesebb mértékben a fellelhető filmeket megszerezni, összegyűjteni.

Az Archívum alapfeladata a kötelezpéldány törvény alapján is, a magángyűjtőktől is vásárolt filmanyag gyűjtőkörének szélesítése, ápolása és karbantartása, valamint annak feldolgozása volt. Ezen túlmenően megcéloltuk a filmhez tartozó plakát-, könyv- és fotóanyag összegyűjtését is. Az óriási mennyiségű dokumentumok megfelelő elhelyezése érdekében komolyan foglalkoztunk egy új raktár és telephely felépítésének terveivel. Ebben segítségünkre volt az akkori II. kerületi Tanács, amely a Filmlaboratórium feletti szabad terület beépítésére e célból engedélyt adott. Megkezdődhetett tehát a film, fotó, plakát és más, írott dokumentumok, kritikák, a MOKÉP-től és a Hungarofilm-től származó propagandaanyagok tárolására és feldolgozására, valamint az archivátorok elhelyezésére sokkal alkalmasabb helyiségek megépítése.

Az épületet megtervezését az igények megfogalmazása után a Középület-tervező vállalta, Siklós

Mária építész vezetésével. Az épület 1978-ban készült el, és vált beköltözhetővé. Modern tömörpolcos, sínen guruló polcokat terveztünk, és a teljes filmtároló helység klímatisztított lett. Külön szárnyban mintegy 100 férőhelyes vetítővel, és egy 10-12 férőhelyes munkavetítővel készült el az épület. Ugyanitt helyezkedett el az Archivum vezetése is, a tematikus-tartalmi-filmográfiai feldolgozást végző archivátorokkal együtt. A külföldi archívumok munkatársainak egy vendégszobát terveztünk. Továbbá elkészült az intézeti autó tárolására alkalmas garázs is.

Az épület tervezésétől a befejezésig költségeink nagy részét az Intézet filmmúzeumi bevételeiből fedeztük. Komoly harc árán elértük, hogy a bekerülési összeg egyharmadát a minisztérium állta. A kényelmes, korszerű elhelyezés tehát biztosított lett. (1. Filmtároló helység, archívum. 2. Nitró-raktár. 3. Az archívum vezetői irodái. 4. Archivátorok és filmkezelők munkahelye.)

De kanyarodjunk vissza az elejére. Hallottam egy legendát, miszerint az 56-os szovjet bevonuláskor a Parlamentben Hont Ferenc, mint önkéntes tűzoltó bent maradt. Hogy ez valóban igaz-e, vagy sem, már nem lehet megfejtani. Az azonban tény, hogy amikor az Intézet munkatársait – köztük engem – toborozta, akkor a parlamenti irodájába voltunk behívva. Mi, akik 1957 elején a Művelődési Minisztérium akkori Filmfőosztályán dolgoztunk, többek közt Draskovics Tiborné, jómagam és Bíró Yvette, (ő nem volt film-főigazgatósági munkatárs, hanem dramaturg a Filmgyárban). Tehát minket bíztak meg azzal, hogy készítsük elő az Intézet megalakulását. Közben pedig, 1957. február 7-én a Filmmúzeum már megnyílt. Az akkori FÖMO a Fővárosi Moziüzemi Vállalat igazgatója, Korbacsics Sándor és Hont Ferenc állapodtak meg abban, hogy bérbe adják az akkor jogilag még nem is létező Intézetnek az Ady mozit.

A Magyar Filmtudományi Intézet hivatalosan 1957. március 1-jén alakult meg. Addigra már fel kellett készülnünk arra, hogy mit fogunk a mozijában, a Filmmúzeumban vetíteni. Mivel az a hely korábban is moziként működött, a műsorral kapcsolatos feladatok sürgősek voltak. Ezért is vált még sürgetőbbé a különféle helyszíneken raktározott filmek egybegyűjtése, és azok technikailag megfelelő elhelyezése, illetve a tartalmi-katalogizálási-szellemi munka műhelyeinek megteremtése. Rengeteg film volt több helyen, amint arról fentebb már szóltam.

A Filmgyár Pasaréti úti telepén volt egy iroda; Lajta Andor, aki régi tapasztalt, felkészült filmújságíró volt, és Pártos József vezették ezt az irodát, és tulajdonképpen ők voltak a legtájékozottabbak afelől, hogy hol vannak olyan filmek, amikről pontos nyilvántartást sehol nem találtunk. A kópiák különböző helyekről való begyűjtése hosszú ideig tartott. Különös tekintettel arra, hogy magánszemélyeknél is lappangtak kisebb-nagyobb állományok. Hirdetések útján és ismeretségi kapcsolatok révén tudtunk róluk tudomást szerezni, és sok esetben megvenni.

A sokrétű filmgyűjtő munka mellett tehát azt is meg kellett szervezni, hogy az Intézet irodáinak legyen helye. A Színházi Intézetnek a Krisztina körúton megvolt a bázisa, de a Filmintézetnek akkor még nem. Az imént már mondtam, hogy Hont Ferenc zsenialitása és jó kapcsolatai révén

megkaptuk a Népstadion út 97. szám alatti csodálatos épületet. Ez a villa kellemes és kényelmes lehetőséget nyújtott arra, hogy hosszú évekre a Filmtudományi Intézet otthona, központja legyen, könyvtára és osztályai elhelyezésre kerüljenek benne, ám csak az irodai, igazgatói, könyvtári és tudományos osztályi elhelyezésre adott lehetőséget. Rendbe is kellett hozni ahhoz, hogy a beköltözés 1957 szeptemberében megtörténhessen. A manzárdon alakítottunk ki vetítőt, berendeztünk könyvtárat, gazdasági osztályt, plakáttárat, a Filmkultúra szerkesztőségét – igaz, mindez hosszú évekre tellett a beköltözés után.

Vegyük sorba az egyes feladatok megoldásának ütemét, amelyek már 1956 végén és 1957 elején megtörténtek. Első feladat a vetítők és az irodák kialakítása, az épület belső átalakítása volt, amely alkalmassá és méltóvá tette azt a Filmtudományi Intézet elhelyezésére. (Sajnálatos dolog – erről még fogok beszélni), hogy ezt a csodálatos épületet a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján elkótyavetyélték, teljesen indokolatlanul megszüntették a könyvtárat, a plakáttárat, az irodákat, és mindet kivittek Budakeszi útra, oda, ahol ennek a megfelelő helye nem volt meg. Cserével oldották meg, és a mai napig fájó pont, legalábbis véleményem szerint, az elkótyavetyélt csodálatos épület, amelyet most igen-igen jól lehetne hasznosítani, amiből az Archivum, főleg a gyűjtemény fejleszthető lenne.

Ennek a remek épületnek a viszonylagos rendbe hozására, mert természetesen a könyvtár nem volt berendezve, a további években került sor. A legfontosabb és legelőbb kellett volna említeni: a gyűjtemény, a filmek számbavétele és biztonságos elhelyezése volt. A Kőbányai úti MOKÉP raktárban két termet foglalt el az az anyag, amely joglejárta és régi magyar filmek számba nem vett darabjaiból állt össze. Volt olyan kópia, amely nem is dobozokban, hanem csak úgy berakva tárolódott, szigorúan őrizve, mert ezek igen-igen gyúlékony nitrófilmek voltak. Meg kellett oldani ezeknek olyan körülmények közötti tárolását, amely a nitrófilmek robbanás- és tűzveszélyes voltát minimálisra csökkenti. Szükséges volt egy külön raktár építése; ez meg is történt, főleg minisztériumi segítséggel a Magyar Filmlaboratóriumi Vállalat mögött lévő területen, ahol nemcsak a klímatisztított raktárak kerültek felépítésre, hanem a nitrófilmek kezeléséhez tartozó helyiségek is. Természetesen ez nem rögtön történt, ennek még csak az igénye merült fel akkor.

A gyűjteményen kívüli egyéb részlegek elhelyezése

A megalakult új Intézet részlegei

1. Igazgatóság
2. Tudományos osztály
3. Szerkesztőség (könyv- és lapkiadás)
4. Munkavetítő
5. Ismeretterjesztő Osztály
6. Gazdasági osztály

Az Intézet tehát a Népstadion (jelenleg Stefánia) úti négyszintes (alagsor, földszint, emelet és manzárd) palotába került. Az épületben egy benne meglévő lakás bérlőjének ottmaradását is biztosítani kellett. A földszinten helyezkedett el az Igazgatóság és a Gazdasági osztály. Az első emeleten a Könyvtár, a Szociológiai csoport és az Ismeretterjesztés. A másodikon, a tulajdonképpeni manzárdban a vetítő, a Tudományos osztály és a Szerkesztőség. Előnyös volt az épület abból a szempontból is, hogy az alagsorban a házmesteri lakáson kívül megfelelő irattárazásra, fotó-, könyv- és kézirat raktárra is volt helyünk. Az egyes munkahelyek kialakítása fokozatosan történt meg, hosszú évekbe telt. A volt gondnoki lakás kiváltása további feladat maradt. Az első emeleti könyvtárat és tároló helyeket külön kellett kialakítani. A Budakeszi úti nitró-raktár és archívum, a Népstadion úti ún. központ kényelmes, korszerű és megfelelő működést biztosított az egész Intézet számára. Mire ez megtörtént, a Színházi és az Filmintézet szétválása is időszerűvé vált; 1959-ben így lett a Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum önálló és egységes egésszé. A fentiekben leírtakat nagyrészt saját gazdasági erőből kellett megoldanunk. Ennek alapját – mint korábban említettem – a Filmmúzeum képezte.

A központi épület kényelmes helyet biztosított a szerkesztőségeknek (*Filmkultúra* és kiadvány-szerkesztőség). Mindez jó ideig elegendőnek bizonyult, de gondolni kellett a további fejlesztésre, a terjeszkedés kulturált megoldására is. Később új könyv- és kéziratár megnyitására is módunk lett.

1957-ben Hont Ferenc ötleteként – részben a külföldi archívumok mintájára – a Filmarchívum kincseiből összeállított műsorok biztosították a gazdaságos működést. Az 56-os forradalom után főként az addigi szigorú kultúrpolitika miatt a Filmmúzeum műsora iránt óriási érdeklődés nyilvánult meg. A Filmarchívumok Nemzetközi Szövetségének alapszabálya szerint a forgalmazási joggal nem rendelkező filmállományból kizárólag zárt körben lehetett előadásokat tartani. Ezt úgy oldottuk meg, hogy bérletes előadásokba soroltuk a filmeket. Napi hat, néha hét előadásban játszottunk, ami természetesen anyagilag is a Filmarchívum és a Filmtudományi Intézet javát szolgálta. Későbbiekben a Hungarofilm külkereskedelmi céggel szabad előadásokra vásároltunk a Filmfőigazgatóság engedélyével nyugati gyártású, úgynevezett sikerfilmeket, melyek ugyancsak jelentős bevételt hoztak. A műsor úgy állt össze, hogy a hétköznap délutáni és esti zártkörű vetítéseken kívül hétvégén szabad forgalmazást biztosítottunk. Szinte minden előadás 90-100 %-os látogatottsággal ment. Utólag ezt állami-politikai szerepvállalásként, afféle “szelepforgalmazásként” értékelték. Az tény, hogy nem az öncélú bevételszerzés érdekében törekedtünk sikerre, hanem igyekeztünk pótolni és kiegészíteni az 1957 előtti időszak szűkös műsorpolitikáját, amikor is szinte csak a szovjet és a szocialista országok filmjeit vetítették a mozik.

A filmmúzeumi bérletes előadások keretében a nyugati, különösen az első vonalbeli filmrendezők filmjeit mutattuk be a közönségnek.

A Magyar Nemzeti Filmarchívum és a hozzá tartozó részlegek

Amint azt az előbbi fejezetekben már tárgyaltuk, a legfontosabb feladat a különböző helyeken lévő filmanyagok összegyűjtése volt: a háború előtti filmek kópiái és negatívjai, beleértve a játékfilmeket, az ismeretterjesztő és híradó-filmeket is. Amint azt már írtuk, ezek nagy része veszélyes nitrófilmen volt, a másik része volt csak biztonsági alapanyagú. A következő legnagyobb feladat a filmek számbavétele, leltározása lett. Ezt követően kezdődhetett el a filmek archiválása. A rendszer megalkotásához a cédula-katológusban már alkalmazott FIAF katalogizálása szolgált alapul. Figyelembe kellett venni a közgyűjtemények egyedi feldolgozási és tárolási módszerét. A filmek egyedi nyilvántartásában leírás és tartalmi feldolgozás egyaránt szerepelt. Ezt a feladatot az Intézet az archivátorok segítségével végezte el, amely munkánál igénybe vette a meglévő és fellelhető filmtörténeti szakirodalmat is.

Az Archívum legfontosabb tevékenységének tekintettük a magyar játék-, híradó-, dokumentum-, tudományos-ismeretterjesztő, oktató-, animációs, kísérleti, rövid- és amatőr filmek gyűjtését és feldolgozását. A magyar filmgyártás az 1910-es évek elején lendült fel, az akkor megjelent filmekkel kapcsolatban még a megőrzés igénye sem merült fel. Ezért is veszett el szinte az egész világon a némafilmek jelentős része. Különböző csatornákon keresztül azért meg lehetett találni egy-egy alkotást. Az Archívum természetesen a teljessé tételre törekedett. Későbbiekben a gyűjtemény jelentős gyarapodását segítette az ún. köteles példány rendelkezés, mely szerint az elkészült filmekről jó minőségű kópiák leadását kötelezővé tette.

A gyűjtemény gyarapítása érdekében a FIAF tagokkal történt kapcsolat felvétele során igyekeztünk a legfontosabb filmeket megszerezni, csere vagy kölcsönadását megszervezni. Természetesen ez nemcsak jelentős költséggel járt, hanem kezdetben ezek elhelyezése is gondot jelentett. Ezért is kellett sürgősen tervbe venni egy új Archívum építését.

A filmek gyűjtésén kívül szorosan az archívumi munkához tartozott a filmekkel kapcsolatos fotók, plakátok gyűjtése. Ezeket részben a filmeket átadó cégektől, de elsősorban a MOKÉP-től kaptuk meg. Elhelyezésükre a Népstadion úti épület megfelelt. Feldolgozásuk, kezelésük ugyancsak jelentős feladattá rótt az Intézetre. Későbbiekben, amikor a szakkönyvtár felújítása és berendezése elkészült, még megfelelőbb helyet kapott.

Ugyancsak a filmekkel, de elsősorban a feldolgozással kapcsolatos feladat a filmszakkönyvtár és dokumentáció-gyűjtemény összehozása. Ennek anyaga kezdetben csak mérsékeltten gyarapodott.

(Archívumi kiadványok) Már a megalakulás után tudtuk, hogy az Archívumban lévő filmekről, dokumentumokról kiadványok megjelentetése szükséges. Ez nagyrészt a szerkesztőség feladata volt, részben az Archívumé. Erről bővebben a megjelent évfordulós kiadványok tájékoztatást adnak.

(Filmek felújítása) A filmek begyűjtése, elhelyezése természetesen elsőrendű feladat volt, de azok állapota sok esetben tárolásra alkalmatlannak minősült, különös tekintettel a nitrófilmekre. Ezzel kettős feladatot is ellátunk, mert a Filmmúzeumban vetítésre tervezett filmeknek megfelelő

állapotúnak kellett lenniük, de a hosszú távú tárolás is szükségessé tette a filmek biztonsági alapanyagra történő átmásolását, ami úgyszintén csak saját gazdasági erőből vált lehetségessé. Mint azt már korábban írtuk, ezt a Filmmúzeum jelentős bevételéből tudtuk finanszírozni.

Ismeretterjesztés

Kezdetben nyilvánvalóan csak a meglévő filmállományból tudtunk válogatni, csak később került sor a filmarchívumok közötti cseréből származó művek vetítésére, a Filmmúzeum műsorának színesítésére. Már a kezdet kezdetén, a két háború közötti magyar filmek vetítése óriási érdeklődést váltott ki, és biztosította a Filmmúzeum teltházassá látogatottságát. Annak érdekében, hogy a sokféle tájékoztatást, ismeretterjesztést garantálhassuk, többféle műsorsávot szerveztünk. A hat előadásból álló, hat héten át tartó bérletsorozatok tematikusak voltak. Részben ismeretterjesztő, részben szórakozási igényt kielégítő tartalommal szerveződtek ezek a programok. Ezen túlmenően – különösen a későbbi években, amikor már módunk volt filmjogok vásárlására is – az ún. szabad előadások szombat-vasárnap hat, illetve hét előadásban kerültek megszervezésre. A pontos lebonyolítás érdekében szervezői irodát létesítettünk a mozink közelében, a Dohány utca elején, ahol a bérletek eladása és propagálása történt.

A Filmmúzeumnak óriási sikere lett. Ez természetesen együtt járt a bevétel jelentős emelkedésével. Az archívumokkal való kapcsolat révén módunk nyílt a film-ismeretterjesztésnek azon részére, miszerint kiemelkedő alkotásokat egy csokorban, sorozatokban tudtunk bemutatni. Sokan kapták első nagy filmélményüket az archívumi cserével megszerzett alkotásoktól. Ezeket többnyire fordítókkal, szinkrontolmácsolással vetítettük, feliratozást csak akkor készítettünk, amikor az ún. szabad vetítésre megvásárolt jogú filmeket tűztük műsorra. Természetesen a Hungarofilmnél megvásárolt filmjogok engedélyezése a Filmfőigazgatóság jogköre maradt. A megvásárolt filmek szándéka kettős volt. A művészileg értékes és fontos filmek bemutatása – ezeket a filmeket joglejártaig szabadon vetítettük –, és a nagy bevételre számítható filmek. Persze nem volt harc nélküli az egyes filmek megvásárlásának szándéka, de többnyire végül engedélyezték. A későbbiekben az egyetemisták és főiskolások részére létrehoztuk a filmkörkép-sávot, ebben kerültek bemutatásra azok a híres külföldi filmek, melyekhez a közönség máshogy nem juthatott hozzá. Pl. *Kaland, A kiáltás, A halhatatlan, Lotna, A versenyló halála, Öldöklő angyal, Napfogyatkozás* stb.

Olyan sorozatot is szerveztünk pénteki napokon, amikor Ingmar Bergman filmjeit mutattuk be. A siker óriási volt, sokhetes prolongálás, kigyózó sorok a pénztáraknál szinte megszokott jelenséggé váltak. A bérletekben sok-sok régi (értsd: 1945 előtti) magyar filmet vetítettünk, ezt túlnyomó többségben nyugdíjasok látogatták.

A Filmmúzeum státusza a rendszerváltás környékén megváltozott. Az 1989-ben bekövetkezett vezetőváltás folytán a Filmmúzeum üzemeltetését az Intézet készült leadni illetve visszaadni a FÖMO-nak, vagy adott esetben a MOKÉP-nek. Ez természetesen nem volt nehéz dolog, mert a

több mint három évtized alatt, amíg a mozi sikeresen üzemelt, minden forgalmazó irigykedett rá. (Nem feltétlenül tartozik a tárgyhoz, de amikor erről tudomást szereztem – nem is beszéltek meg velem, a gazdasági igazgatóval – azonnal felmondtam, mivel ezáltal az Intézet gazdasági működtetésének az alapja szűnt meg.)

A Filmmúzeum ily módon a korábbi formájában megszűnt, és a későbbiekben a Nagykörúton, egy kis csómozi (Mátra) helyén, Örökmozgó néven azóta üzemelteti az Intézet. Újabb, nemzetközi szervek irányában elmulasztott tagdíjfizetés miatt, szinte már csak magyar filmeket vetítenek benne, naponta eggyel kevesebb előadásban. Nem vagyok teljesen tájékozott, de ismereteim szerint ez nemhogy bevételt nem biztosít, de ráfizetéses a működtetés. S történt mindez azután, hogy a Filmmúzeumot nem sokkal az eladása előtt teljesen felújítottuk, a nézőtérre új székek kerültek, festés, mázolás és javítás történt. Mindez az Intézet saját költségén, annak érdekében, hogy a filmszínház megfelelő színvonalú legyen. Ezek után a Filmmúzeum üzemeltetési jogának visszaadása *súlyos* véték volt.

Filmklubok és ismeretterjesztés

Az egykori, a főváros belterületén elhelyezkedő Filmmúzeum mellett, szükség volt arra is, hogy legalább a nagyobb városokban, üzemekben, gyárakban a TIT-tel együttműködve filmklubokat létesítsünk. A filmklubok alapítása, és üzemeltetése független volt az Intézettől, csupán a szakmai irányítást, a kópiák biztosítását, adott esetben az előadókat szerveztük mi. A filmismeretterjesztés ily módon széles körűvé vált; ezekben az esetekben a filmek kölcsönzését és szállítását a filmklubot üzemeltetők vállalták. Ezeknek a köre igen változó volt. Mindenekelőtt egyetemek, főiskolák, de igen sok munkásszálló, kultúrház, ifi-klub is csatlakozott. Csúcsidőszakban, amikor ez az ismeretterjesztés legmagasabban számban működött, országszerte sok száz klub szerveződött.

Egyéb filmművészeti továbbképzés

Minden évben több alkalommal a filmklub-előadóknak és vezetőknek ún. információs vetítéseket tartottunk. Ezt igyekeztük elhelyezni az akkor aktuális filmművészeti életben (magyar és külföldi alkotások vetítése zajlott). A továbbképzés érdekében nyár elején három és fél napos országos előadás-sorozatot tartottunk. Ennek mindig volt egy tematikus része, pl. a némafilm-korszak, vagy egyéb történelmi időszak, vagy többnyire valamely műfaji filmtípus, pl. krimi, életrajzi filmek, rendezői portrék stb.

Az Egri Nyári Egyetem rendezvényét a Heves megyei TIT-tel közösen szerveztük. Ez a nemzetközi fórum olyannyira népszerűvé vált, hogy külföldi filmklub-vezetők, irányítók is részt vettek rajta. Ezen a rendezvényen előadásokkal tájékoztattuk őket a magyar filmtermésről, lehetőség szerint a filmeket is vetítettünk. A Filmfőigazgatóság támogatásával és egyetértésével az Intézet elkezdte a gyakornoki képzést. A frissen egyetemet végzett és a film iránt különösen érdeklődő munkatársakat vettünk fel határozott idejű foglalkoztatásra. Voltak, akik közben a

filmszakmai ismerkedés után más munkahelyre mentek át, de olyanok is akadtak, akik az Intézetnél maradtak. (Erről bővebben Szilágyi Erzsébet függelékben csatolt írásából lehet tájékozódni.)

Filmkultúra

A korábban eddig az Intézetről megjelent forrásokban a folyóirat szerkesztése és jelentősége igazából hiányzik. Igaz ugyan, hogy a rendszerváltás után a *Filmkultúra* fontosabb cikkeiből válogatás is megjelent, tehát aki ez iránt érdeklődik, megtalálhatja, ám ezt nem a Filmtudományi Intézet, hanem egy külső kiadó nyomtatta ki. Szükségesnek tartjuk, hogy a folyóirat jelentőségét itt is kiemeljük, különös tekintettel arra, hogy megjelenése abban a politikai és kulturális helyzetben jelentős fegyverténynek számított. Cikkeinek megírásában és a szerkesztésben az akkori idők legjelentősebb szakemberei vettek részt. Kezdetben negyedévenként, majd kéthavonta jelent meg ugyancsak külső segítség nélkül az Intézet gazdasági erejéből. (Erről bővebben lásd Bíró Yvette – Zalán Vince: *Filmkultúra 65/73. Válogatás*. Századvég Kiadó, 1991.)

Epilógus

A fent leírtak alapján világosan kiderül, hogy az immáron 56 éves Filmintézet alapjainak lerakása igen fontos feladat volt. Sajnálatos dolog, hogy ennek a jelentős munkának az emléke a rendszerváltás környékén, a kilencvenes évek elején eltűnni látszott.

Az új vezetés az Intézet Stefánia (Népstadion) úti palotájának kulturált, kényelmes elhelyezését kezdte felszámolni. Némi magyarázat ugyan volt, mondván, hogy az új vezetés a nyugdíjba vonult igazgató, Papp Sándor által birtokolt helyiségekbe nem kívánt beköltözni. Ez természetesen nem fogadható el magyarázatképpen. A baj ott van, hogy ezt az értékes, kívül-belül kitűnő állapotban lévő palotát rövidesen – számomra ismeretlen módon – áruba bocsátották, illetve elcserélték. A könyvtárat a Budakeszi úti Filmklub tulajdonában lévő egykori vegyszerkeverő helyiségbe helyezték át. Ez az épületrész most, húsz év után is a vegyi anyagok kellemetlen szagát őrzi. (Véleményem szerint sugároz is.) Érdeemes lenne megvizsgáltatni, hogy az ott lévő könyvekre és fotókra nézve ez mennyire káros? Az ily módon elkótyavetyélt magas értékű palota a raktárak további terjesztésére is megfelelt volna, és a filmek elhelyezésére is alkalmas lett volna. Az épület változatlanul kitűnő elhelyezést biztosított volna a könyvtárnak, kéziratárnak, plakát- és fotótárnak, ezen kívül az átírásra kerülő filmek DVD-éinek is megfelelő helyet adhatott volna.

A Filmmúzeum, mint láttuk, jelentős mértékben úgyszólván központi támogatás nélkül biztosította az Intézet fenntartását és fejlesztését. Ennek ellenére a soron lévő igazgatók – talán Papp Sándor kivételével – a Filmmúzeumot és a filmklubokat nem szerették. A dolog gazdasági része senkit nem érdekelt. Az újabb igazgatók csak egy dolgot követeltek, hogy az intézmény

fenntartását biztosítsa a mindenkori minisztérium. Ez kényelmesebb. Ugyanakkor erre nem volt lehetőség, különös tekintettel arra, hogy abban az időszakban mi nagyon irigyelt helyzetben voltunk a jelentős bevételek miatt. A Nemeskürty István után a kinevezett intézeti igazgató a gazdasági vezetés háta mögött megkereste a FÖMO-t és vissza kívánta adni neki a Filmmúzeumot – annak megszüntetésével. A mozi bezárt, és érdekes, hogy a most ott működő Belvárosi Színház boldogan, sikerrel és eredményesen üzemelteti. Ezzel a lépéssel az Intézet egy alapvető gazdasági lehetőséget veszített el. Amikor az Archívum és a filmraktár felépült, egyértelműen jeleztük az akkori II. kerületi Tanácsnak, hogy a raktár mögötti területre terjeszkedni kívánunk. Sajnálatos módon az Archívum új vezetése ezt a terjeszkedést nem ambicionálta. Időközben pedig egy lakóparkot építettek arra a területre. Terjeszkedésre még egy lehetőség lett volna, amennyiben az Intézet anyagi helyzete ezt megengedi. Az ötlet az volt, hogy a jelenlegi raktárra egy új szintet felépítsünk. Arra nem lehetett számítani, hogy ezt bárki finanszírozza, így ezért ez a terv végül csak elképzelés maradt.

Az Intézet új koncepciói

Az új vezetés a kilencvenes évektől elsősorban az elméleti munkára fektetett hangsúlyt, nemigen fáradoztak az anyagi erőforrások megszerzésén, így ettől az időszaktól az Intézet szép lassan lefelé csúszott.

A mostani elképzelés (MaNDA) a filmek átírását szorgalmazza DVD-re. A lemezek nyilván könnyebben elhelyezhetők, de egyáltalán nem biztos, hogy az átírt filmek megfelelő minőségben sokáig megmaradnak. Az elkövetkezendő évek/évtizedek tapasztalata kell ahhoz, hogy a Filmarchívum gyűjteményét ezzel a technikai módszerrel kelljen megőrizni.

Lehet semmibe venni az Intézet megalakulásának és működésének 1957-től 1989-ig terjedő 32 évét, de a fentiekben bemutatott eredményességet nemcsak elismerni kellene, hanem ezen az úton haladni tovább.

(2013)

Gyakornokok a Filmtudományi Intézetben

A Filmtudományi Intézetet az 1957-es megalapítása után majd egy évtizedig a folytonos megújulás jellemezte. Alapjában véve a Színházstudományi Intézet stratégiájának filmes átültetése, filmtudományba való átfordítása, valamint az 1948-ban a Balázs Béla által megfogalmazott elképzelések folyamatos megvalósítása zajlott. Ennek részeként indult meg az 1960-as években a gyakornoki rendszer. Mivel leírt elképzeléseket, dokumentumokat eddig nem sikerült meglelni, ezért az emlékezetemre hagyatkozva próbálom átadni a saját élményeimet, valamint a magánemberi beszélgetésekben, összejöveteleken, különböző osztály- vagy összüntézeti gyűléseken elhangzottakat. Ez hiányossá teszi a leírtakat, de elindíthat egy olyan

folyamatot, amelyben ténszerűbben, megbízhatóbb információkkal, adatokkal alátámasztva dolgozzák fel a gyakornokok a FITU-ban kérdéskört.

Az ötlet, hogy a filmtudomány számára gyakornoki rendszerben fiatalokat képezzenek, állítólag a Minisztériumban született meg. A Film-főigazgatóságon dolgozó Tárnok János volt egyesek szerint a kitalálója, mások szerint a legfőbb támogatója. Úgy tűnik így utólag, hogy két akkoriban fontos tényező is alátámasztotta ezt a döntést. Szükség volt fiatalításra a filmszakma legtöbb területén, másrészt a fiatal értelmiségiek között olyan nagy számban voltak filmrajongók, az akkori film megújítására törekvő újhullámosok lelkes hívei, ami merítési bázist jelenthetett. Mások közül nem is lehetett volna a gyakornokokat választani, hisz az 1960-as évtizedben filmtudományi képzés egyetemi szinten még nem létezett. Így a FITU-t a szervezett formában átadott filmműveltség, filmismeret intézményévé akarták tenni a gyakornoki rendszer elindításával. A fiatalok intézetbe való alkalmazását az is indokolta, hogy a FITU-ban is, a Színház és Filmművész Szövetségben is folytak kutatások a gyerekek, a fiatalok filmizléséről. Az intézet is be akart kapcsolódni a filmszociológiai kutatásokba, ehhez is szüksége lett volna fiatalokra. Vagyis nagyon sok oldalról vált sürgetővé a fiatalítás, amihez társult a FITU szakmán belüli központi szerepre való törekvése is. Így 1963-ban két az ELTE BTK-n, egy a szegedi JATE-n, és egy a debreceni KLTE-n végzett hallgatónak (két fiú, két lány) ajánlottak gyakornoki státuszt az intézetben. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a szerződésük körül sok bonyodalom keletkezett, nem tudni pontosan miért (bár az emlékezet szelektív, mégis úgy tűnik a minisztérium nem siette el a dolgot, halogatott, az intézet viszont a gyakornokokkal folytatott tárgyalások után ragaszkodott és harcolt a négy státuszért). A kiválasztás után a gyakornokokkal augusztus elejétől akartak előbb háromhónapos szerződést kötni (amit akkor a Munka Törvénykönyv írt elő), majd utána meghatározatlan idejű munkaszerződést. A valóság az, hogy még szeptemberben sem volt három hónapos munkaszerződés, és előbb kétheti, havi szerződéseket kötöttek, majd az év végén került sor visszamenőleges próbaidős és utána a határozatlan idejű munkaszerződés megkötésére.

Mint fentebb is írtuk, a szerződések megkötése körüli huzavona sejteti, hogy a státuszok megszerzéséért a Minisztériummal kemény harc folyt. Mindezek ellenére a gyakornokokkal való foglalkozás elméletileg és gyakorlatilag szeptember elsejétől folyamatos volt. A gyakornoki időszak alatt több elképzelés harcolt egymással arról, hogy: mit kellene kezdeni a gyakornokokkal?

Az egyik elképzelés hívei szerint: a három év alatt szisztematikusan felépített filmtörténeti ismereteket kell átadni a fiataloknak, hisz másként semmilyen kutatást nem kezdenek el. A Filmarchívum birtokában levő régi filmekből hetente többet levetítettek. A gyakornokok megnézték ezeket. Ha a filmek megbeszélésére volt igény, akkor a Tudományos Osztály kutatói, idejüktől függően részt vettek ezeken, és segítettek a gyakornokoknak.

A másik szerint: a filmesztétika legjobbjainak műveivel kell megismertetni a gyakornoki idő alatt a fiatalokat. Az esztétikában említett, elemzett filmek megnézése után mind az elméleti munkákat, mind a látott filmeket elemezni. A FITU könyvtárban található filmelméleti munkákat elolvasva a gyakornokok, illetve a tudományos kutatók, mint mentorok közösen vettek részt. Így utólag visszagondolva a filmvetítéseken többen voltak, mint az elméleti anyagok megvitatásán.

A harmadik elképzelés nem az egyetemi évek meghosszabbítására akarta használni a három gyakornoki évet, hanem a teljes szakma megismerésére.

Ennek egyik fejezete lett volna, hogy a FITU osztályain, részlegein (Kiadói Osztály, Közönségkutató Osztály, Filmarchívum, Könyvtár, Film-ismeretterjesztő Osztály) töltsenek el néhány hónapot a gyakornokok, ahol bekapcsolódva az ott folyó munkába, a kölcsönös megismerés után esetleg választhatták volna végleges munkahelyül is az adott osztályt (természetesen nem ilyen demokratikusan születtek a döntések, hisz a fiataloknak szinte semmi beleszólása nem volt abba, hogy hová is kerülhetnek).

A Minisztérium elképzelése szerint az egész filmszakmát át kell tekinteniük a gyakornokoknak, mert a forgalmazás, a gyártás, a kutatás, sőt, a filmklubok, az oktatás egyaránt választhatott volna a FITU-ban gyakornokoskodó fiatalokból. Így a jegyszédőtől, a mozi-üzemvezetőig a moziban található foglalkozásokkal meg kellett volna ismerkedniük (talán a takarítónő kivételével). A filmgyárban filmforgatáson kellett részt venniük. Az akkor még csak néhány középiskolában induló filmoktatást is beépítették a filmszakmát megismertető folyamatba. Ennek folyományaként az ELTE BTK gyakorló iskolájában, a Radnóti Miklós Gimnáziumban Bölcs István filmes óráit is látogattuk.

A gyakornokok közül nem egy már határozott elképzelésekkel választotta, pályázta meg ezt a FITU-s lehetőséget, ami között a filmrendezés, a filmírás egyaránt szerepelt. Vagyis a tudományos kutatás csak néhány esetben volt életcél.

1963 után évente került be négy-hat fiatal az Intézetbe, mint gyakornok. Érdeklődéstől függően vettek részt az elméleti képzésben, vagy az Intézetben működő osztályok munkáját megismerve azonnal egy-egy osztályhoz kötődve fiatal munkatársakká váltak. Gyorsan kiderült, hogy a felvett fiatal diplomások ugyan mind filmrajongók, de az aspirációik nagyon szerteágazóak. Mint a későbbiekben kiderült filmíróvá (dramaturggá, forgatókönyvíróvá váltak), csak néhányan kötelezték el magukat a tudomány mellett és filmből tudományos fokozatot szereztek. Az elméleti oktatás, a filmnézés, a szakkönyvek olvasása és elemzése nem váltott ki annyi elégedetlenséget a fiatalokban, mint a gyakorlati munkában való részvétel (kivéve a filmforgatásokon, a filmgyárban folyó munkákba való bekapcsolódást). Már említettem, hogy a mozi kínálta lehetőségek nem vonzották a gyakornokokat. Annál lelkesebben kapcsolódtak be a szerveződő és egyre gyarapodó filmklub-mozgalomba. Az intézeti gyakorlati munka nem egyszerűen alig tért el a moziban folytatott tevékenységektől. Ugyanis azt is jelenthette, hogy a

Filmarchívum raktárában kellett a tekercek kezelésében vagy a raktározás rendbetételében segíteni.

Amikor már 10 fölötti volt a gyakornokok száma, akkor szociológiai felmérést is készítettek a fiatalok mélyinterjú módszerrel a saját (általános, családi) helyzetükről, a gyakornoki képzés színvonaláról, javaslatokat fogalmaztak arról, hogyan kellene hatékonyá, kiszámíthatóvá tenni a gyakornok-képzést. Ennek a felmérésnek az eredményeként született tanulmány hihetetlenül nagy felháborodást váltott ki a FITU vezetéséből. (Az igazgató egyenként azonosította őket, és megbeszélte a fiatalokkal, hogy mit miért mondtak. Ennek a beszélgetésnek az eredményeként egy sor fiatal fel is mondott). Ez a gyakornoki identitást bizonyító dokumentum azt mutatta, hogy a gyakornokokkal való foglalkozás esetlegességeit maguk a gyakornokok szerették volna kiküszöbölni, koncepcionálisabbá tenni a hároméves időszakot. Ez a felmérés jelezte a gyakornoki rendszer hibáit, és szándéka ellenére az 1963-ban indult kezdeményezést megszüntette. Az Intézet vezetői a fiatalok szociális problémáira hamarabb találtak megoldást (az első gyakornokok közül kettőnek lakást is szereztek a XIV. kerületi MSZMP segítségével), mint a velük való foglalkozás megújítására.

A gyakornoki rendszer újabb koncepciója volt, amikor a FITU az ELTE BTK Filmtudományi Diákkörét segítette. A BTK Esztétika Tanszéke a filmtudományi képzést felvállalta, majd az itt végzett fiatal diplomásoknak ösztöndíjat adott, és a FITU Tudományos Osztályára helyezve, mintegy gyakornokként alkalmazták ott őket. Megszűnt a teljes szakma számára való képzés kivitelezése, az Intézet csak befogadó helyé vált, nem vállalta a képzőhely szerepet. Az egyes osztályai természetesen a státusz lehetőségektől függően vettek fel fiatalokat.

Szilágyi Erzsébet